

Голові разової спеціалізованої вченої ради  
ДФ 20.051.198 Карпатського національного  
університету імені Василя Стефаника  
доктору юридичних наук, професору  
Павлу ФРІСУ

## РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента  
ШПІЛЯРЕВИЧ Вікторії Вікторівни  
на дисертацію МАМЕДОВА Руслана Алхан Огли  
«КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОХОРОНИ  
ДОВКІЛЛЯ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС»,  
поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності  
081 «Право»

**Актуальність теми дослідження.** Сучасний розвиток суспільства характеризується посиленням антропогенного впливу на довкілля, загостренням екологічних ризиків та зростанням кількості кримінальних правопорушень у цій сфері, що в цілому становить загрозу екологічній безпеці України. Проблема екологічної безпеки України набула особливої гостроти з початком повномасштабного вторгнення РФ, що призвело до низки катастроф, масштабного руйнування екосистем та безпрецедентного забруднення довкілля.

У цих умовах особливого значення набуває формування ефективної кримінально-правової політики України у сфері охорони довкілля, яка повинна бути спрямована на забезпечення кримінально-правової охорони еколого-правових відносин, запобігання вчиненню відповідних кримінальних правопорушень проти довкілля та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності у разі вчинення ними таких правопорушень.

Актуальність наукового дослідження зумовлена також сучасними євроінтеграційними процесами та набуттям Україною статусу держави-кандидата на вступ до ЄС. Виконання міжнародно-правових зобов'язань вимагає поступової гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, що повною мірою стосується й сфери кримінально-правової охорони довкілля.

Таким чином, виходячи з усього вище наведеного, слід констатувати, що тема дисертаційної роботи МАМЕДОВА Руслана Алхан Огли на сьогодні дійсно є важливою не лише з теоретичної, а й з практичної точки зору, та потребує комплексного наукового дослідження і вирішення.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Тему дисертації «КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС» затверджено Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя

Стефаника (протокол № 9 від 01 листопада 2022 року) в межах науково-дослідної теми (Державний реєстраційний номер: 0125U000669) «Політика у сфері боротьби зі злочинністю в умовах євроінтеграції» на кафедрі політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Дисертаційна робота виконана у відповідності до Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019-2023 роки, затверджених постановою Президії академії наук України від 30.01.2019 № 30, Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2024-2028 роки, затверджених постановою президії Національної академії наук України від 10.01.2024 № 8.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна.** Об'єкт і предмет наукового дослідження визначені належним чином (стор. 18) з урахуванням мети наукового дослідження (стор. 16-17).

Методологічна основа дисертації (стор. 18-19) повністю відповідає вимогам до наукових досліджень такого роду. Автором вдало обрано методику наукового дослідження та коректно застосовано як загальнонаукові (метод індукції, метод дедукції, метод аналізу, метод синтезу), так і спеціальні методи (порівняльно-правовий метод, метод системного аналізу, герменевтичний метод та інші) для вирішення дослідницьких завдань. Характерною особливістю методологічного підґрунтя роботи є поєднання філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання.

Репрезентативним видається й список використаної літератури, який характеризується широтою і різноманітністю опрацьованої джерельної бази (205 найменувань на 22 сторінках), включаючи в себе наукові праці, національне законодавство України, міжнародні нормативно-правові акти, що в підсумку дозволило автору правильно побудувати увесь дослідницький процес, виконати поставлені завдання і досягти необхідної мети.

В цілому дисертаційна робота побудована на системному підході до досліджуваної проблеми і демонструє відповідний рівень наукових узагальнень.

**Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, що виносяться на захист,** полягає в тому, що дисертація є першим в Україні системним дослідженням кримінально-правової політики України у сфері охорони довкілля з урахуванням стану та основних шляхів імплементації законодавства ЄС у цій сфері. Основні положення, висновки та пропозиції дослідження, які виносяться на захист, характеризуються науковою новизною. Зокрема, до найбільш значущих результатів, що становлять наукову новизну, належать положення про доцільність:

1) включення у систему кримінальних правопорушень проти довкілля не лише правопорушень, передбачених Розділом VIII Особливої частини КК України («Кримінальні правопорушення проти довкілля»), але й окремих кримінальних правопорушень, передбачених відповідними статтями інших Розділів Особливої частини КК України (наприклад, ст. ст. 197-1, 190, 362, 358, 366, 364, 438, 439, 441 тощо).

2) внесення змін до ст. 96-3 КК України «Підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру» щодо розширення кола кримінальних правопорушень, включаючи до них кримінальні правопорушення проти довкілля, які є підставою для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру;

3) створення та впровадження національної Доктрини та Стратегії з впровадження ефективної кримінально-правової політики України у сфері охорони довкілля, які б враховували пропорційну та гармонійну імплементацію нашою державою законодавства ЄС у даній сфері.

Викладені у вступі та розділах основної частини дисертаційної роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому чи окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, не розроблені в науці та перспективні для здійснення відповідного наукового дослідження.

**Теоретичне та практичне значення** є беззаперечним, оскільки сформульовані автором висновки та пропозиції за результатами проведеного дослідження можуть бути застосовані у:

- *нормотворчій діяльності* – при розробці концепцій, стратегій, програм кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля; удосконаленні норм КК України щодо кримінальної відповідальності за вчинення суспільно небезпечних діянь проти довкілля; розробленні та удосконаленні концепцій, стратегій, програм імплементації законодавства ЄС у сфері протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля;

- *правозастосовній діяльності* – при удосконаленні методики виявлення, документування та розслідування кримінальних правопорушень, які безпосередньо чи опосередковано посягають на суспільні відносини у сфері довкілля; кваліфікації таких кримінальних правопорушень; адаптації практики застосування кримінально-правових заходів до вимог європейського законодавства у сфері охорони довкілля;

- *науково-дослідній сфері* – при подальших наукових дослідженнях проблемних питань кримінально-правової політики України у сфері охорони довкілля, у тому числі з урахуванням досвіду ЄС та його країн-учасниць, а також дослідження стану імплементації законодавства ЄС у сфері охорони довкілля;

- *освітньому процесі* – при використанні обґрунтованих у дисертації висновків і пропозицій під час викладання відповідних навчальних дисциплін (наприклад, «Кримінальне право. Особлива частина», «Право у сфері

охорони довкілля», «Право охорони довкілля у ЄС», «Міжнародне екологічне право» тощо).

**Характеристика основних положень роботи.** Варто зауважити, що дисертація на тему «КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС» відзначається логічною структурою, ґрунтовною методологічною базою та послідовним перебігом дослідження.

У Розділі 1 «ЗАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ» досліджується стан наукової розробки кримінально-правової політики України у сфері охорони довкілля (п. 1.1.), поняття та види кримінальних правопорушень проти довкілля (п. 1.2.) та історичні аспекти протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля кримінально-правовими засобами (п. 1.3.).

У Розділі 2 «ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ» вивчається поняття кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля та її місце у структурі кримінально-правової політики (п. 2.1.), характеризуються принципи, джерела та завдання кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля (п. 2.2.) та описується специфіка кримінально-правової політики України у сфері охорони довкілля як підсистеми політики у сфері протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля, її місце та взаємозв'язок з іншими підсистемами (п. 2.3.).

У Розділі 3 «ОСНОВНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ЄС. АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС» аналізуються особливості політики, у тому числі кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля ЄС (п. 3.1.), а також стан та основні шляхи ефективного виконання вимог міжнародних договорів щодо адаптації кримінально-правової політики України у сфері охорони довкілля до вимог ЄС й імплементація законодавства ЄС (п. 3.2.).

**Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.** Результати дисертації відображені у 5 наукових публікаціях, з яких 3 наукові статті у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук (Категорія Б), 2 – тези доповідей на конференціях:

1) Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 80 : матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 12-13 лютого 2026 р.).

2) Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 19-20 лютого 2026 року).

Попри загальне позитивне враження від авторських ідей та розкриття основних питань представленого дослідження МАМЕДОВА Руслана Алхан Огли, воно природно не позбавлене певних *неточностей, спірних або дискусійних аспектів*, які потребують додаткового обґрунтування і пояснення:

1. У п. 2.1. **«Поняття кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля, її місце у структурі кримінально-правової політики»** автор стверджує, що за вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля цілком ефективним було б впровадити, принаймні у якості додаткового покарання, санкцію у виді відновлення порушеного права (стор. 105). Однак при цьому автор абсолютно не звертає уваги на необхідність внесення відповідних змін до ст. 51 КК України, у якій регламентується вичерпний перелік заходів покарання, що можуть бути застосовані до суб'єкта кримінального правопорушення. Без передбачення пропонованого покарання у Загальній частині КК України (ст. 51) його застосування на практиці є неможливим. Більше того, згодом автор зауважує, що санкція у виді відновлення порушеного права могла б визначатися не лише у якості додаткового покарання, але й передбачатися підставою для звільнення від кримінальної відповідальності. З цього приводу одразу виникає декілька запитань: а) у якому випадку захід у виді відновлення порушеного права слід вважати додатковим покаранням, а коли підставою звільнення від кримінальної відповідальності?; б) якщо він є підставою звільнення від кримінальної відповідальності, то яким видом – загальною чи спеціальною і які умови мають бути наявними для її застосування?

2. У п. 2.1. **«Поняття кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля, її місце у структурі кримінально-правової політики»** автор пропонує у санкціях кримінально-правових норм, що регламентують покарання за вчинення кримінальних правопорушень, які безпосередньо або опосередковано посягають на довкілля, здійснити розширення переліку видів основних та додаткових покарань (стор. 106). Однак при цьому не називає, якими саме заходами покарання доцільно розширити цей перелік. У зв'язку з цим дисертанту варто уточнити: а) чи аналізувалися ним усі санкції кримінально-правових норм, що регламентують покарання за вчинення кримінальних правопорушень, які безпосередньо або опосередковано посягають на довкілля? б) якими саме основними та додатковими заходами покарання слід доповнити відповідні санкції?

3. У п. 2.2. **Принципи, джерела та завдання кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля** серед джерел, які умовно можна віднести виключно до кримінально-правової політики у сфері охорони довкілля, автор виділяє постанови Верховного Суду у справах стосовно кримінальних правопорушень проти довкілля, а також рішення ЄСПЛ стосовно кримінальних правопорушень проти довкілля (стор. 113). Проте автор не підкріплює свої твердження жодним переліком Постанов

Верховного Суду та рішень ЄСПЛ, що мають визначальне значення для кримінально-правової політики України у сфері охорони довкілля. Крім того, слід також уточнити, які саме рішення ЄСПЛ слугують джерелом такої політики: чи йдеться виключно про справи проти України, чи й про рішення, ухвалені щодо інших держав. Все це в підсумку значно підсилить обґрунтованість наукової позиції дисертанта.

**4. У п. 3.2. Стан та основні шляхи ефективного виконання вимог міжнародних договорів щодо апроксимації кримінально-правової політики України у сфері охорони довкілля до вимог ЄС. Імплементация законодавства ЄС** автор аналізує низку міжнародних нормативно-правових актів, які стосуються охорони, у тому числі й кримінально-правової охорони, довкілля та забезпечення раціонального використання природних ресурсів, підкреслюючи їх важливість для політики у сфері охорони довкілля ЄС. Утім автор не робить висновків щодо таких аспектів: а) які зміни станом на сьогодні внесені до чинного КК України за результатами імплементації законодавства ЄС, що стосуються кримінально-правової охорони довкілля?; б) які додаткові зміни необхідно внести до КК України для забезпечення належної кримінально-правової охорони довкілля? Відповіді на ці запитання дозволять зрозуміти, з однієї сторони, ефективність імплементації законодавства ЄС та її вплив на кримінально-правову політику України у сфері охорони довкілля, а, з іншого боку, проаналізувати ефективність протидії в Україні кримінальним правопорушенням, що безпосередньо чи опосередковано посягають на довкілля, засобами кримінального права.

Проте зазначені вище зауваження і пропозиції у переважній більшості носять теоретико-пізнавальний характер та/або стосуються дискусійних питань і не здійснюють суттєвого впливу на належний науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані автором, а лише підтверджують складність досліджуваної ним проблематики.

Дисертація є самостійно виконаною, завершеною науковою роботою. Порушень академічної доброчесності у ній не виявлено.

Зміст дисертації відповідає галузі знань 08 «Право» та спеціальності 081 – Право.

Таким чином, дисертація на тему «КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЄС» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової

установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та «Вимогам до оформлення дисертації», затверджених наказом Міністерства освіти та науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор, МАМЕДОВ Руслан Алхан Огли, за результатами успішного публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**РЕЦЕНЗЕНТ:**

доцент кафедри політики у сфері  
боротьби зі злочинністю та  
кримінального права  
Навчально-наукового юридичного інституту  
Карпатського національного університету  
імені Василя Стефаника,  
кандидат юридичних наук, доцент

Вікторія ШПІЛЯРЕВИЧ